

TIẾP CẬN TRƯỜNG HỌC TRONG GIÁO DỤC GIÁ TRỊ VĂN HÓA CHO HỌC SINH PHỔ THÔNG: KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VÀ KHUYẾN NGHỊ

Trần Huy Hoàng

Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

Email: hoang771@yahoo.com

Article history

Received: 17/3/2025

Accepted: 14/4/2025

Published: 20/5/2025

Keywords

Cultural values education, students, school-based approach, 2018 General Education Curriculum

ABSTRACT

Cultural value education for students plays a crucial role in the context of globalization and the implementation of the 2018 General Education Curriculum, aiming to develop learners' qualities and competencies. Based on clarifying fundamental concepts and presenting international experiences in cultural values education for students, this article proposes solutions for cultural value education in Vietnamese general schools using a school-based approach - an approach that views the school as the central entity in educating, shaping, and developing students' cultural values. The study employs qualitative research methods, including document review, text analysis, and observation. The research findings serve as a foundation for identifying appropriate solutions to enhance students' qualities and competencies.

1. Mở đầu

Hội nhập quốc tế đã và đang trở thành một xu thế tất yếu, diễn ra sâu rộng trên mọi phương diện của đời sống xã hội, từ kinh tế, chính trị, văn hóa đến y tế, giáo dục. Trong tiến trình này, Việt Nam chứng kiến sự giao thoa mạnh mẽ và đồng thời của nhiều nền văn hóa Đông - Tây. Tuy nhiên, văn hóa, đặc biệt là bản sắc văn hóa dân tộc, dễ bị "tổn thương" trong quá trình hội nhập. Việc bảo vệ bản sắc văn hóa và tiếp thu có chọn lọc các giá trị văn hóa (GTVH) nhân loại là điều kiện cần thiết để làm phong phú văn hóa quốc gia, đồng thời thúc đẩy sự phát triển bền vững. Văn hóa đóng vai trò quan trọng trong quá trình hình thành và phát triển văn hóa dân tộc, cũng như văn hóa toàn cầu. Giáo dục các GTVH cho thế hệ trẻ, đặc biệt là HS phổ thông, là chiến lược quan trọng để phát triển đất nước bền vững. Trường phổ thông đóng vai trò trung tâm trong việc hình thành nhân cách và năng lực văn hóa của HS. Giáo dục GTVH giúp HS trở thành công dân có trách nhiệm; chuẩn bị cho các em trở thành những người lao động sáng tạo trong tương lai.

Giáo dục các GTVH không chỉ là trách nhiệm của ngành Giáo dục mà còn là yếu tố quyết định sự phát triển bền vững của đất nước. Nghị quyết số 29-NQ/TW về đổi mới căn bản và toàn diện GD-ĐT nhấn mạnh việc chú trọng giáo dục nhân cách, đạo đức, lối sống và các GTVH dân tộc trong chương trình giảng dạy. Đồng thời, Nghị quyết số 33-NQ/TW của Hội nghị Trung ương 9 khóa XI cũng khẳng định tầm quan trọng của việc phát huy các GTVH truyền thống và phát triển các giá trị mới trong bối cảnh hội nhập. Ngoài ra, các quốc gia trên thế giới đã triển khai những mô hình giáo dục văn hóa hiệu quả, tạo ra những bài học quý giá cho Việt Nam. Việc nghiên cứu và áp dụng các kinh nghiệm này sẽ giúp nâng cao chất lượng giáo dục và phát triển phẩm chất văn hóa của HS trong thời đại mới. Bài báo này trình bày các quan niệm về giáo dục GTVH, phân tích một số kinh nghiệm quốc tế và đề xuất các giải pháp áp dụng vào hệ thống giáo dục phổ thông Việt Nam, nhằm đạt được hiệu quả cao trong việc giáo dục GTVH cho thế hệ trẻ.

2. Kết quả nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm cơ bản

2.1.1. Giá trị văn hóa

Nghiên cứu về GTVH đã được các học giả tiếp cận từ nhiều góc độ khác nhau. Ngô Đức Thịnh (2019) cho rằng, GTVH là yếu tố cốt lõi của văn hóa, được hình thành và kết tinh qua quá trình lịch sử của mỗi cộng đồng, phản ánh mối quan hệ mật thiết với môi trường tự nhiên và xã hội. GTVH hướng đến việc thỏa mãn những nhu cầu, khát vọng của cộng đồng về các giá trị cốt lõi như Chân - Thiện - Mỹ, qua đó nuôi dưỡng, nâng cao bản chất nhân văn của con người. GTVH luôn ẩn chứa trong bản sắc văn hóa, di sản văn hóa, các biểu tượng và chuẩn mực văn hóa, đóng vai trò điều tiết sự phát triển xã hội qua hệ giá trị mà nó tạo ra. Ngoài ra, Trần Quốc Toàn (2018) tiếp cận GTVH từ góc độ cấu trúc, khẳng định rằng trong mỗi giai đoạn phát triển của xã hội, GTVH bao gồm ba yếu tố: (1) Các giá trị truyền thống được bảo tồn qua các thế hệ; (2) Các GTVH hiện tại do những điều kiện xã hội tạo ra; (3) Các GTVH định hướng cho sự phát triển trong tương lai. Trong đó, GTVH truyền thống vẫn giữ vai trò quan trọng, nhưng các giá trị mới hình thành trong

điều kiện KT-XH hiện đại cũng có ảnh hưởng lớn đến sự thay đổi của hệ giá trị. Tuy nhiên, chúng tôi cho rằng sự phân chia này chỉ mang tính tương đối, vì bản chất của GTVH là có sự vận động và chuyển hóa liên tục. Các GTVH không tồn tại biệt lập mà luôn có sự giao thoa, xung đột và biến đổi giữa các giá trị truyền thống, giá trị hiện tại và các giá trị định hướng. Điều này tạo ra một quá trình đấu tranh và chuyển hóa giữa các GTVH cá nhân, nhóm, dân tộc và quốc gia, với các GTVH toàn cầu, quốc tế. Cố Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng (2024) khi nói về mối quan hệ giữa văn hóa và dân tộc đã nhấn mạnh đến “bản sắc” - biểu hiện của GTVH, thể hiện tinh hoa văn hóa của cộng đồng các dân tộc Việt Nam. Những giá trị như lòng yêu nước, ý chí tự cường, tinh thần đoàn kết, nhân ái, khoan dung, cùng với đạo lý và sự sáng tạo trong lao động sản xuất, đều là phần không thể thiếu trong bản sắc văn hóa dân tộc Việt Nam. GTVH không phải là yếu tố chủ quan hay áp đặt mà mang tính khách quan, gắn liền với con người, dân tộc và nhân loại. Do đó, GTVH có tính phổ biến, tồn tại trong các chương trình hành động của dân tộc và phản ánh cốt cách, sự độc đáo, truyền thống của mỗi quốc gia. Các GTVH thể hiện trong mọi lĩnh vực đời sống xã hội, từ tư tưởng, tình cảm, đạo đức, thẩm mỹ, lối sống đến các sáng tạo nghệ thuật, kiến trúc, âm nhạc,... Những giá trị này được hình thành và khẳng định trong quá trình phát triển của con người và xã hội, được cộng đồng công nhận, duy trì và phát triển. Với tính nhân bản của mình, GTVH hướng tới sự hoàn thiện cá nhân và cộng đồng. Những giá trị này đóng vai trò định hướng hành vi, phát triển nhân cách, giúp con người hướng tới những lý tưởng cao cả và tốt đẹp.

Nhìn chung, GTVH là một thành phần quan trọng của đời sống tinh thần con người, phản ánh qua nhiều thời kỳ lịch sử và biểu hiện trong các lĩnh vực văn hóa đa dạng. GTVH không chỉ giúp con người điều chỉnh hành vi mà còn đóng vai trò quan trọng trong việc định hướng sự phát triển nhân cách, góp phần xây dựng hệ GTVH quốc gia, dân tộc.

2.1.2. Giáo dục giá trị văn hoá

Giáo dục GTVH là một trong những nhiệm vụ trọng yếu của nhà trường, góp phần phát triển toàn diện nhân cách của người học. Tuy nhiên, giáo dục GTVH không chỉ là trách nhiệm của nhà trường, mà còn là nghĩa vụ chung của gia đình và cộng đồng xã hội. Quá trình giáo dục này có thể được hiểu là chuỗi hoạt động có tổ chức, hướng dẫn và khuyến khích HS tham gia tích cực, nhằm lĩnh hội và chuyển hóa các GTVH thành hệ giá trị cá nhân, phù hợp với yêu cầu và kỳ vọng của xã hội. Theo quan điểm tiếp cận từ môi trường giáo dục, giáo dục GTVH bao gồm những hoạt động diễn ra trong và ngoài nhà trường, do nhà trường tổ chức hoặc phối hợp. Trong đó, HS được hỗ trợ bởi GV và các chuyên gia để tìm hiểu, thể hiện và trải nghiệm các GTVH qua hành vi và nhận thức của bản thân. Quá trình này không chỉ giúp HS đánh giá và chiêm nghiệm về các giá trị đó mà còn tạo ra nền tảng vững chắc để hình thành những hành vi văn hóa tích cực.

Giáo dục GTVH có thể được hiểu qua 03 đặc điểm chính: (1) *Giáo dục GTVH là chuỗi hoạt động thực tiễn*: Không chỉ dừng lại ở lý thuyết, giáo dục GTVH yêu cầu HS tham gia trực tiếp vào các hoạt động, từ đó hình thành và rèn luyện các GTVH qua hành động cụ thể; (2) *Giáo dục GTVH thay đổi thái độ và hành vi*: Mục tiêu của giáo dục GTVH không chỉ là nâng cao nhận thức mà còn là thay đổi hành vi và thái độ của HS, tạo ra những giá trị bền vững và tích cực; (3) *GTVH vừa là mục tiêu vừa là động lực*: Trong quá trình giáo dục, GTVH không chỉ là đích đến mà còn là yếu tố thúc đẩy hành vi, giúp HS tự đánh giá hành động của bản thân và những người xung quanh.

Tùy thuộc vào phương thức tiếp cận, giáo dục GTVH sẽ mang lại những kết quả khác nhau. Nếu được tiếp cận từ bên ngoài, giáo dục GTVH giúp HS hiểu và thực hành các giá trị qua các bài học cụ thể. Phương thức này có ưu điểm là hệ thống, rõ ràng và có tính chính quy, nhưng đôi khi thiếu sự sâu sắc và tính bền vững. Nếu giáo dục GTVH được tiếp cận từ bên trong, nó sẽ tạo ra một môi trường học tập thân thiện, nơi HS, GV, CBQL và phụ huynh đều được hòa nhập trong một không gian đậm chất văn hóa. Trong môi trường này, các GTVH không chỉ được truyền đạt qua lý thuyết mà còn được sống và thực hành trong các mối quan hệ, cách ứng xử và hành động hằng ngày. Chính sự chuyển hóa này không chỉ giúp HS thay đổi nhận thức mà còn tác động đến mọi yếu tố trong nhà trường, từ công tác quản lý đến giảng dạy, học tập và giao tiếp, qua đó nâng cao chất lượng giáo dục. Thực tế cho thấy, các phẩm chất mà Chương trình giáo dục phổ thông hướng đến phát triển, như lòng yêu nước, nhân ái, trung thực, trách nhiệm và chăm chỉ, đều nằm trong phạm trù của các GTVH (Bộ GD-ĐT, 2018). Do đó, giáo dục GTVH chính là phương thức hiệu quả để hình thành và phát triển những phẩm chất nhân văn, góp phần xây dựng nền tảng đạo đức và năng lực cho HS, từ đó thúc đẩy sự phát triển bền vững của xã hội.

2.2. Kinh nghiệm giáo dục giá trị văn hóa cho học sinh phổ thông của một số quốc gia trên thế giới

2.2.1. Kinh nghiệm của Úc

Nghiên cứu của Lovat và Toomey (2009) chỉ ra rằng, có một mối tương quan hai chiều giữa giáo dục giá trị chất lượng giảng dạy trong trường học, đặc biệt là trong bối cảnh các trường học tại Úc. Kể từ những năm 90 của thế kỷ XX, hệ thống giáo dục Úc đã tích cực thúc đẩy việc xây dựng các giá trị của HS, nhằm hình thành những giá trị cốt

lỗi và bản sắc riêng của người Úc. Báo cáo về giáo dục giá trị và chương trình của Bộ Giáo dục Úc (2008) định nghĩa giáo dục GTVH trong trường học phổ thông là bất kì hoạt động trực tiếp hoặc gián tiếp nào nhằm thúc đẩy sự hiểu biết và kiến thức của HS về các giá trị, phát triển các kĩ năng và phẩm chất để HS có thể thực hành các giá trị đó, không chỉ như cá nhân mà còn trong vai trò thành viên của một cộng đồng rộng lớn hơn. Mục tiêu của giáo dục GTVH là nâng cao những năng lực cần thiết cho hạnh phúc cá nhân và sự gắn kết xã hội.

Để hiện thực hóa mục tiêu này, Úc đã xây dựng khung giáo dục giá trị trong trường học dựa trên kết quả khảo sát thực tế, nghiên cứu tổng quan và ý kiến từ các chuyên gia. Bộ Giáo dục Úc đã công nhận 09 giá trị cốt lõi trong giáo dục GTVH, bao gồm: (1) Quan tâm và lòng trắc ẩn; (2) Làm thật tốt; (3) Đối xử công bằng; (4) Tự do; (5) Trung thực và đáng tin cậy; (6) Chính trực; (7) Tôn trọng; (8) Trách nhiệm; (9) Hiểu biết, bao dung và hòa nhập. Đây là những giá trị mà các trường học phổ thông ở Úc có trách nhiệm thúc đẩy và truyền đạt đến HS, cũng mang nhiều nét tương đồng với các GTVH toàn cầu. Về phương thức giáo dục giá trị, báo cáo của Bộ Giáo dục Úc (2008) nhấn mạnh rằng, để đạt được thành công, các trường học phải tích hợp sâu rộng giáo dục giá trị vào chương trình giảng dạy, thay vì coi đó là một môn học riêng biệt hoặc một phần của chương trình ngoại khóa. Các giá trị cần được lồng ghép một cách toàn diện và đa dạng vào các hoạt động giáo dục của trường. 10 phương pháp giáo dục giá trị được các trường học tại Úc áp dụng bao gồm: (1) *Thiết lập và duy trì nội dung giá trị chung trong toàn trường*: Các giá trị được thống nhất và áp dụng một cách nhất quán trong mọi hoạt động của trường; (2) *Sử dụng các phương pháp giảng dạy tập trung vào giá trị*: Phương pháp giảng dạy ưu tiên các GTVH, với HS là trung tâm trong mọi chương trình học; (3) *Phát triển giáo dục giá trị như một chương trình giảng dạy tích hợp*: Các giá trị không chỉ là một hoạt động bổ sung mà được tích hợp vào chương trình giảng dạy chính thức; (4) *Dạy rõ ràng các giá trị*: GV làm rõ ý nghĩa của các giá trị và cách thức chúng được thể hiện trong thực tế; (5) *Đưa các giá trị vào mọi hoạt động của trường*: Các giá trị được áp dụng không chỉ trong giảng dạy mà còn trong mọi hoạt động ngoại khóa, sinh hoạt tập thể; (6) *Mô hình hóa các giá trị*: GV và các cán bộ trong trường cần làm gương trong việc thể hiện và thúc đẩy các giá trị; (7) *Thúc đẩy việc mô hình hóa các giá trị*: Cần tạo ra các cơ hội cho HS thực hành các giá trị thông qua các hoạt động thực tế; (8) *Phát triển các phương pháp tiếp cận giá trị phù hợp với bối cảnh địa phương và toàn cầu*: Các giá trị phải được điều chỉnh để phù hợp với đặc điểm văn hóa, xã hội của từng khu vực; (9) *Cung cấp cơ hội thực hành cho HS*: Tạo môi trường cho HS thực hành các giá trị trong các tình huống thực tế; (10) *Thu thập và giám sát dữ liệu để cải tiến chất lượng giảng dạy*: Các trường học cần thu thập phản hồi từ HS, GV và phụ huynh để cải tiến quá trình giáo dục giá trị, sử dụng các công cụ như khảo sát, báo cáo sự cố và đánh giá kết quả học tập (Australian Government, 2005). Ngoài ra, các trường học tại Úc còn chú trọng việc thu thập và giám sát dữ liệu để cải thiện chất lượng giảng dạy. Các biện pháp này bao gồm khảo sát môi trường học tập, so sánh điểm kiểm tra, báo cáo sự cố và khảo sát ý kiến của cán bộ, GV, phụ huynh, giúp theo dõi và nâng cao hiệu quả giáo dục giá trị trong nhà trường.

2.2.2. Kinh nghiệm của Hoa Kỳ

Các trường phổ thông ở Hoa Kỳ được giao quyền tự chủ trong việc lựa chọn các giá trị. Bởi theo quan điểm của quốc gia này thì không có một chương trình hiệu quả nào được xây dựng riêng cho giáo dục giá trị. Tuy nhiên, mục tiêu chung nhất của các nhà trường là giáo dục HS trở thành những người công dân có trách nhiệm, hiểu biết, có thể tham gia hiệu quả vào đời sống chính trị, xã hội của đất nước. Về nội dung giáo dục giá trị, các trường phổ thông ở Hoa Kỳ thường lựa chọn những giá trị cốt lõi như: tin cậy, tôn trọng, trách nhiệm, công bằng, quan tâm và bốn phẩm công dân (Nguyễn Hồng Thuận, 2019). Những giá trị này có nhiều điểm tương đồng với các giá trị cốt lõi ở Úc, cho thấy tính phổ quát của chúng trong các quốc gia có nền giáo dục phát triển. Để thực hiện giáo dục giá trị một cách hiệu quả, các tổ chức giáo dục liên quan tại Hoa Kỳ đã tổng kết một số nguyên tắc quan trọng, bao gồm: (1) Cộng đồng nhà trường xác định các giá trị đạo đức cốt lõi, lấy đó làm nền tảng để giáo dục; (2) Xác định các giá trị đảm bảo sự đa dạng bao gồm cả tư duy, cảm xúc và hành động; (3) Áp dụng cách tiếp cận toàn diện, có mục đích và chủ động; (4) Nhà trường tạo thành một cộng đồng chia sẻ; (5) Nhà trường tạo cơ hội cho HS thể hiện các giá trị; (6) Nhà trường triển khai một chương trình học có ý nghĩa để mọi học trò được tôn trọng, phát triển các giá trị và thành công; (7) Nhà trường cổ vũ tính năng động của HS; (8) Đội ngũ nhà trường là một cộng đồng chuẩn mực, chia sẻ trách nhiệm và hành động theo đúng các giá trị cốt lõi để dẫn dắt HS; (9) Nhà trường nuôi dưỡng tinh thần lãnh đạo chia sẻ hỗ trợ trên phạm vi rộng đối với các sáng kiến; (10) Nhà trường có sự tham gia của phụ huynh và thành viên cộng đồng trong các hoạt động giáo dục; (11) Nhà trường định kì đánh giá văn hóa trường học với cả GV và HS qua những biểu hiện (Lickona et al., 2014). Từ những nguyên tắc này, GV sẽ xác định hướng tiếp cận và lựa chọn phương pháp và hình thức giáo dục phù hợp để áp dụng trong nhà trường. Những hình thức phương pháp hiệu quả đã được triển

khai trong thực tế là dạy học theo bối cảnh, trao quyền cho HS thông qua những hoạt động chủ động như đóng vai, thảo luận và nghiên cứu,...

2.2.3. Kinh nghiệm của Ấn Độ

Báo cáo về Khung giáo dục giá trị trong nhà trường của Hội đồng Quốc gia Nghiên cứu GD-ĐT Ấn Độ (2012) đã xác định mục tiêu chung của giáo dục giá trị cho HS phổ thông. Mục tiêu này được xây dựng dựa trên các đặc điểm tâm - sinh lý và hành động của HS, tích hợp chặt chẽ với chương trình giảng dạy. Các giá trị được xác định bao gồm: khả năng ra quyết định, giải quyết xung đột, tha thứ, tháo vát, hợp tác và tinh thần đồng đội, kỹ năng giao tiếp, kỹ năng tránh các hành vi nguy hiểm, tôn trọng quyền và trách nhiệm cá nhân trong lớp học, lắng nghe tích cực, giúp đỡ và hòa giải xung đột, nhận thức về lịch sử và văn hóa Ấn Độ, đánh giá cao sự đa dạng văn hóa trong tôn giáo, ngôn ngữ, đẳng cấp, cùng với kỹ năng đánh giá thẩm mỹ, khả năng làm đẹp qua các hoạt động hằng ngày và sinh hoạt.

Ngoài ra, báo cáo cũng chỉ ra cách tiếp cận toàn diện trong giáo dục giá trị từ bậc tiểu học đến THPT. Ở mỗi cấp học, chương trình quốc gia Ấn Độ cung cấp các phương pháp tiếp cận khác nhau để tích hợp nội dung giáo dục giá trị vào chương trình giảng dạy. Nghiên cứu này cho thấy, tùy thuộc vào đặc điểm tâm - sinh lý và hành động của HS ở các giai đoạn khác nhau, nội dung giáo dục giá trị cần được điều chỉnh phù hợp. Các giá trị như tính kiên nhẫn, trách nhiệm, tôn trọng bản ngã của người khác và khả năng giải quyết xung đột là những yếu tố quan trọng được đưa vào giáo dục giá trị. Điều này nhấn mạnh sự cần thiết phải xây dựng một chương trình giáo dục giá trị toàn diện, tích hợp vào các môn học và hoạt động giáo dục, đồng thời phối hợp với cộng đồng địa phương trong tổ chức các hoạt động giáo dục.

Báo cáo cũng khẳng định rằng mỗi trường học sẽ lập một kế hoạch hằng năm, ưu tiên các vấn đề về giá trị, áp dụng các chiến lược và cơ chế để đạt được mục tiêu này, đồng thời xác định các tiêu chí đánh giá. Mỗi HS sẽ có một hồ sơ học tập được nhà trường duy trì để tăng cường khả năng thể hiện trách nhiệm và chia sẻ nỗ lực với các trường khác. Quá trình này không chỉ góp phần vào việc tự đánh giá và tự phản ánh của HS mà còn khuyến khích tự giáo dục. Việc đánh giá sẽ được thực hiện một cách cụ thể từ việc lập kế hoạch, triển khai và sử dụng kết quả đánh giá. Có ba loại kế hoạch đánh giá đã được đề xuất: (1) Đánh giá các hành động được thực hiện ở các cấp độ khác nhau trong trường học; (2) Đánh giá sự thay đổi trong nhận thức, thái độ và hành vi của HS, GV, nhân viên và phụ huynh; (3) Đánh giá giữa các trường trên cơ sở hồ sơ học tập giáo dục giá trị của HS. Các hình thức đánh giá bao gồm đánh giá khách quan, tự đánh giá và đánh giá tổng thể, sử dụng bộ công cụ phù hợp cho các đối tượng từ CBQL giáo dục đến GV, phụ huynh và cộng đồng. Nghiên cứu kinh nghiệm quốc tế cho thấy, không có quy định cố định về các giá trị cụ thể cần đưa vào nhà trường, cũng như không có phương pháp luận thống nhất để lựa chọn giá trị. Thay vào đó, các quốc gia thường xây dựng Khung giáo dục giá trị quốc gia, tạo cơ sở cho các trường triển khai giáo dục giá trị. Nội dung của Khung này tập trung vào các vấn đề chính: khái niệm về giá trị, tầm quan trọng của giáo dục giá trị, bối cảnh hiện tại, mục tiêu của giáo dục giá trị, và các giá trị được lựa chọn. Nó cũng bao gồm các nguyên tắc và bài học kinh nghiệm trong việc tổ chức giáo dục giá trị hiệu quả, từ văn hóa nhà trường, lãnh đạo nhà trường, đào tạo GV đến giám sát và đánh giá. Kinh nghiệm quốc tế cũng cho thấy các quốc gia đều chú trọng vai trò của nhà trường trong giáo dục giá trị. Bên cạnh việc xây dựng một môi trường văn hóa nhà trường tích cực, việc tích hợp giá trị vào các hoạt động giáo dục và các môn học được xem là con đường thực hiện hiệu quả. Đây là một kinh nghiệm mà Việt Nam có thể học hỏi khi phát triển Chương trình giáo dục phổ thông 2018, nhằm bổ sung Khung giáo dục giá trị và xác định hệ GTVH quốc gia.

2.3. Giáo dục giá trị văn hóa cho học sinh trong nhà trường phổ thông Việt Nam và một số đề xuất

2.3.1. Giáo dục giá trị văn hóa cho học sinh trong nhà trường phổ thông Việt Nam

Cùng với văn hóa, giáo dục là lĩnh vực có vai trò then chốt trong việc hình thành và phát triển các GTVH cho HS ngay từ khi còn ngồi trên ghế nhà trường. Nghị quyết số 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện GD-ĐT nhấn mạnh nhiệm vụ giáo dục nhân cách HS, bao gồm giáo dục đạo đức, lối sống, tri thức pháp luật và ý thức công dân. Đặc biệt, giáo dục cần chú trọng vào việc truyền bá các GTVH truyền thống của dân tộc, đồng thời tiếp thu và phát huy tinh hoa văn hóa nhân loại. Giáo dục không chỉ nhằm trang bị kiến thức mà còn giúp HS nhận thức sâu sắc về bản sắc văn hóa và các giá trị chung của nhân loại.

Chương trình giáo dục phổ thông 2018 là sản phẩm của sự kết hợp giữa những thành tựu khoa học giáo dục và kinh nghiệm quốc tế; đáp ứng nhu cầu phát triển của đất nước và xu thế toàn cầu, đồng thời gắn liền với tiến bộ của KH-CN và xã hội. Mục tiêu của chương trình là giúp HS làm chủ kiến thức, ứng dụng hiệu quả vào đời sống và phát triển nhân cách, cá tính riêng biệt, đồng thời trang bị kỹ năng để trở thành công dân có ích cho xã hội và đóng góp vào sự phát triển bền vững của đất nước. Chương trình cũng chỉ rõ rằng dù có sự phân biệt giữa giáo dục phẩm chất, giáo dục năng lực và giáo dục GTVH, nhưng bản chất của chúng đều hướng tới việc giúp HS phát triển toàn diện về nhân cách và năng lực xã hội. Phẩm chất bao gồm những đức tính tốt đẹp thể hiện qua hành vi và thái độ của con

người, còn năng lực là khả năng sử dụng kiến thức, kỹ năng và phẩm chất cá nhân để thực hiện thành công các hoạt động trong các điều kiện cụ thể.

Trong khi các phẩm chất và năng lực của HS được hình thành qua các bài học, môn học và hoạt động giáo dục trong môi trường nhà trường, thì giáo dục GTVH lại có một tầm nhìn rộng hơn. Nó không chỉ giúp HS xây dựng nhận thức, thái độ và hành vi đúng đắn, mà còn hướng HS đến các giá trị cao đẹp như Chân - Thiện - Mỹ. Giáo dục GTVH mở rộng hơn, giúp HS thể hiện giá trị bản thân thông qua nhận thức, sự quan tâm, thái độ và hành vi đối với chính mình, với mọi người và với môi trường xung quanh. Một số phẩm chất và năng lực trong Chương trình giáo dục phổ thông 2018, như yêu nước, nhân ái, trách nhiệm, trung thực, hợp tác, sáng tạo, chính là những GTVH cốt lõi. Mặc dù cách diễn đạt có thể khác nhau, nhưng bản chất của phẩm chất, năng lực và giáo dục GTVH có sự giao thoa rõ rệt trong nhận thức, thái độ và hành vi của HS. Các phẩm chất, năng lực và giáo dục GTVH hỗ trợ và bổ sung cho nhau, cùng hướng tới mục tiêu phát triển toàn diện HS. Vì vậy, việc rèn luyện và phát triển các phẩm chất, năng lực trong Chương trình giáo dục phổ thông 2018 chính là nền tảng quan trọng để hình thành các GTVH trong HS. Tuy nhiên, những giá trị này không chỉ gắn liền với chương trình học mà còn được định hình từ môi trường nhà trường, góp phần tạo nên hệ giá trị đặc trưng của mỗi cơ sở giáo dục. Đây chính là kết quả của quá trình phát triển chương trình, giúp chương trình giáo dục phù hợp với thực tiễn và định hướng phát triển của từng cơ sở giáo dục, đồng thời thể hiện rõ quan điểm giáo dục GTVH theo tiếp cận trường học.

2.3.2. Đề xuất giáo dục giá trị văn hóa cho học sinh trong nhà trường phổ thông Việt Nam theo tiếp cận trường học

Đề giáo dục GTVH cho HS phổ thông theo tiếp cận trường học nhằm thực hiện mục tiêu giáo dục phẩm chất cho HS, ngành giáo dục Việt Nam cần hướng đến xây dựng thành công môi trường văn hóa nhà trường chuẩn mực với mục tiêu, nội dung, phương pháp thực hiện cụ thể như sau:

- *Mục tiêu*: Xây dựng môi trường văn hóa nhà trường nhằm tạo cơ hội cho HS được trải nghiệm các GTVH; tạo động lực cho các em lĩnh hội và rèn luyện theo các GTVH; giúp các em cảm thấy an toàn, tự tin, được động viên, khích lệ khi thể hiện các GTVH. Xây dựng môi trường văn hóa học đường giúp các em thêm yêu trường, yêu lớp, gắn bó với trường lớp, bạn bè, thầy cô giáo, đồng thời tạo môi trường, điều kiện thuận lợi cho các lực lượng giáo dục trong và ngoài nhà trường hoàn thành tốt chức năng, nhiệm vụ giáo dục nói chung, giáo dục GTVH nói riêng cho HS.

- *Nội dung*: Xây dựng môi trường văn hóa nhà trường bao gồm hai nội dung chính là xây dựng môi trường văn hóa vật chất và xây dựng môi trường văn hóa tinh thần. Môi trường văn hóa vật chất bao gồm toàn bộ yếu tố vật chất của nhà trường như: lớp học, sân chơi, nhà đa năng, thư viện, vườn trường, nhà vệ sinh, cảnh quan, các tài liệu, phương tiện kỹ thuật phục vụ giáo dục và dạy học, băng rôn, khẩu hiệu... Cơ sở vật chất, cảnh quan của nhà trường phải đảm bảo xanh, sạch, đẹp, an toàn và thuận lợi cho HS trong học tập, rèn luyện; và cho các thành viên khác của nhà trường trong việc thực hiện nhiệm vụ giáo dục GTVH cho HS. Môi trường văn hóa tinh thần bao gồm các yếu tố: Tầm nhìn, triết lý giáo dục, hệ giá trị cốt lõi của nhà trường; nội quy, nề nếp dạy và học, các quy tắc về giao tiếp, ứng xử; mối quan hệ tôn trọng, thân thiện, hợp tác giữa các thành viên nhà trường, bầu không khí tâm lý tích cực trong nhà trường; logo, biểu tượng của nhà trường; đồng phục của HS, GV...

- *Phương pháp xây dựng môi trường văn hóa nhà trường*: Môi trường văn hóa nhà trường được xây dựng theo phương pháp cùng tham gia, có nghĩa là mọi thành viên của nhà trường đều tham gia vào quá trình xây dựng văn hóa học đường, vào những khâu khác nhau, với những mức độ khác nhau.

Tiến trình xây dựng văn hóa nhà trường được tiến hành theo trình tự sau: (1) Phân tích tình hình thực tế của nhà trường đối chiếu với mục tiêu, nội dung, yêu cầu giáo dục GTVH của cấp học và đặc trưng văn hóa địa phương; (2) Xây dựng dự thảo kế hoạch xây dựng môi trường văn hóa học đường (dự thảo tầm nhìn, triết lý giáo dục, hệ giá trị cốt lõi, nội quy, nề nếp dạy và học, các quy tắc về giao tiếp, ứng xử, trang phục của các thành viên nhà trường...; kế hoạch xây dựng môi trường văn hóa vật chất, cơ chế giám sát, đánh giá việc thực hiện của các thành viên nhà trường...); (3) Các thành viên nhà trường (bao gồm cả HS, phụ huynh HS/Ban đại diện phụ huynh HS) cùng tham gia thảo luận đề góp ý cho dự thảo kế hoạch; (4) Dựa trên góp ý của các thành viên nhà trường, Hiệu trưởng và Ban Giám hiệu hoàn thiện và ban hành tầm nhìn, triết lý giáo dục, hệ giá trị cốt lõi, nội quy, quy định về nề nếp dạy và học, các quy tắc về giao tiếp, ứng xử, trang phục của các thành viên nhà trường; kế hoạch xây dựng môi trường văn hóa vật chất nhà trường (cơ sở vật chất, trang thiết bị, cảnh quan,...); cơ chế kiểm tra, giám sát việc thực hiện; (5) Hiệu trưởng cùng với HS và các thành viên khác của nhà trường, bao gồm cả cha mẹ HS cam kết thực hiện và triển khai thực hiện các nội quy, nề nếp, quy định chung; tham gia thực hiện kế hoạch xây dựng cơ sở vật chất, trang thiết bị, cảnh quan nhà trường.

Trong quá trình xây dựng môi trường văn hóa nhà trường, thường xuyên có sự kiểm tra, giám sát của HS, của các thành viên nhà trường, cha mẹ HS và sự kiểm tra, giám sát chéo giữa các thành viên; có sự trao đổi thông tin,

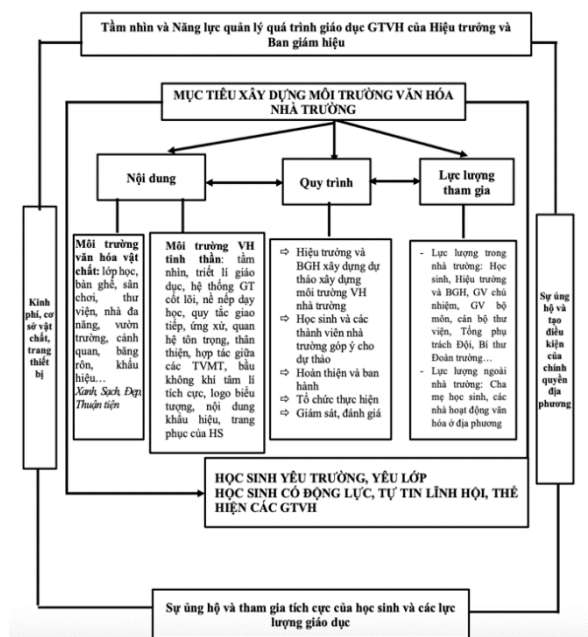
đánh giá kết quả và rút kinh nghiệm xây dựng môi trường văn hóa nhà trường. Để việc triển khai thực hiện có hiệu quả cần chuẩn bị các điều kiện thực hiện nhân lực, tài chính, cơ chế chính sách,... Những đề xuất trên có thể khái lược và thể hiện qua sơ đồ 1.

3. Kết luận

Mục tiêu giáo dục giá trị nói chung và giáo dục GTVH nói riêng có thể thực hiện hiệu quả nếu chúng ta xác định hướng tiếp cận phù hợp mà một trong số đó là tiếp cận trường học. Cần xây dựng nhất quán nội dung GTVH chung trong toàn trường, sử dụng các phương pháp sư phạm tập trung vào các giá trị và lấy HS làm trung tâm trong tất cả hoạt động, cần mô hình hóa các giá trị và thúc đẩy rõ ràng việc hiện thực hóa các giá trị qua nhận thức, thái độ, hành vi của HS và mọi thành viên khác trong nhà trường; phát triển các cách tiếp cận giá trị phù hợp kết nối được với bối cảnh địa phương và quốc gia, quốc tế, chú trọng cơ hội thực hành cho HS. Giáo dục GTVH cho HS phổ thông sẽ tạo ra nhiều cơ hội để HS rèn luyện, phát triển các phẩm chất được xác định trong Chương trình giáo dục phổ thông 2018. Tuy nhiên, giáo dục GTVH là một quá trình phức tạp, chịu tác động của nhiều yếu tố khác nhau, đòi hỏi sự tham gia vào cuộc của cả hệ thống: gia đình, nhà trường và xã hội; trong đó, quyết liệt nhất phải là nhà trường. Nhà trường phải xem vấn đề giáo dục GTVH chính là phát triển phẩm chất nhân cách người học, một nhiệm vụ quan trọng bậc nhất của GDPT ở nước ta trong bối cảnh hiện nay. Trên cơ sở tham khảo kinh nghiệm quốc tế, có thể thấy để giáo dục GTVH cho HS cần những giải pháp thực hiện đồng bộ. Từ việc xác định đúng mục tiêu, nội dung, chương trình giáo dục đến cách thức thực hiện và đánh giá kết quả. Hướng tiếp cận dựa vào trường học cũng là một vấn đề rất cần được quan tâm bởi tính hiệu quả và khả thi của nó đặt trong bối cảnh Việt Nam hiện nay.

Tài liệu tham khảo

- Australian Department of Education, Employment and Workplace Relations (2008). *The Final Report of the Values Education Good Practise Schools Projects*. Education Services Australia Ltd.
- Australian Government (2005). *National Framework for Values Education in Australia Schools*. <https://asmre.org/801/11/AustralianNationalValuesFramework-2005.pdf>
- Ban Chấp hành Trung ương (2013). *Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 04/11/2013 Hội nghị Trung ương 8 khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*.
- Ban Chấp hành Trung ương (2014). *Nghị quyết số 33-NQ/TW ngày 09/6/2014 Hội nghị Trung ương 9 khóa XI về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước*.
- Bộ GD-ĐT (2018). *Chương trình giáo dục phổ thông - Chương trình tổng thể* (ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018 của Bộ trưởng Bộ GD-ĐT).
- Lickona, T., Schaps, E., & Lewis, C. (2014). *11 Principles of Effective Character Education*. Character Education Partnership.
- Lovat, T., & Toomey, R. (2009). *Values Education and Quality Teaching: The Double Helix Effect*. Springer.
- National Council Of Educational Research And Training (2012). *Education for values in schools- A framework*. Sri Aurobindo Marg, New Delhi.
- Ngô Đức Thịnh (2019). *Hệ giá trị văn hóa Việt Nam*. NXB Tri thức.
- Nguyễn Hồng Thuận (2019). *Giáo dục giá trị cho học sinh trung học phổ thông trong bối cảnh toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế*. NXB Khoa học xã hội.
- Nguyễn Phú Trọng (2024). *Xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- Trần Quốc Toàn (2018). *Về hệ giá trị con người, hệ giá trị văn hóa, hệ giá trị xã hội*. Hội đồng Lý luận Trung ương.

Sơ đồ 1. Giáo dục văn hóa cho HS trong nhà trường phổ thông theo tiếp cận trường học